

для

людей

ФОРУМ

Місце

зустрічі

людей

і

снів

“Форум для людей: місце зустрічі людей і сенсів”.
Інша Освіта - 2019

Публікація збирає теоретичні рамкові підходи та практичні інструменти, які можна використовувати в організації форумів як місць зустрічі людей та сенсів. Це - підсумування та резюме досвіду Іншої Освіти, яка в основу кожного форуму закладає формування ціннісних партнерств та культури конкоперації (coopetition).

◆ ЧАСТКОВЕ АБО ПОВНЕ ВІДТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ МОЖЛИВЕ ІЗ ЗАЗНАЧЕННЯМ ПОСИЛАННЯ НА ДЖЕРЕЛО

Видано Іншою Освітою в рамках проекту “Діалог заради змін”:

MitOst

◆ АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Альона Каравай
Наталя Трамбовецька
Ольга Дятел

РЕДАГУВАННЯ:

Світлана Ославська

УПОРЯДКУВАННЯ:

Ольга Дятел

ДИЗАЙН ТА МАКЕТУВАННЯ:

Ольга Зарко

ПРОСТІР

Про цей аспект форуму ми писатимемо дещо менше, ніж про два попередні – людей та сенси. Але не тому, що він менш важливий – цей елемент конкретніший, адже стосується фізичного місця, і тому писати про нього дещо простіше. Тож чи простір має значення у форумі? Якщо так, то чому і який саме? Як він впливає або не впливає на те, що відбувається на форумі? Запитань багато, а відповідь – одна й досить очевидна. Так, простір важливий, і він впливає. Простір є фізичною рамкою для цілей форуму, що або надає достатньо свободи для їх реалізації, або обмежує їх.

Заходячи до будь-якого конференц-залу, ми одразу відчуваємо, як на нас впливає місце. Чи тисне низька стеля, чи проймає до кісток вогкість приміщення, чи дошкуляє надмірне скупчення людей на квадратний метр. Усі ці фізичні фактори та дизайн приміщення є не просто випадковими атрибутами простору – вони критично впливають на якість самого навчального та нетворкінгового процесу. Інше питання: яким має бути оптимальний простір, що допомагав би навчанню, обміну досвідом та мережуванню, особливо у великих групах?

Нейронаука постійно відкриває нові деталі функціонування мозку та його впливу на ефективне навчання. Ми вже знаємо, що емоційний зв'язок з іншими людьми є надзвичайно важливим для навчального досвіду, що нову інформацію необхідно пов'язувати з попередніми знаннями, а використання мистецтва для залучення різних чуттів покращує пізнавальний процес. Відкриття у сфері нейродосліджень доводять і те, про що ми інтуїтивно вже здогадувалися: організація простору так само впливає на самопочуття учасників і учасниць та на динаміку навчального процесу. Наприклад, одне з досліджень довело, що ефективність навчання залежить від фізичного простору, в якому воно відбувається: успішність учнів зростає принаймні на 25%, якщо відповідно покращуються умови приміщення. До параметрів, які є визначальними для навчальної кімнати, згідно з цим дослідженням, належать світло, температура, якість повітря, гнучкість, комплексність, колір та риси простору, що формують відчуття відповідальності (ownership) за нього

---

¹ Готуючи цей розділ, ми використали лонгрід Іншої Освіти "Якими мають бути простори для навчання" на порталі Big Idea (<https://biggggidea.com/practices/vidkritist-komfort-svitlo-vizualizatsiya/>) та конспект майстер-класу Іншої Освіти "Фізичні простори для освітніх заходів: інклюзивні, холистичні та натхненні" на Міжнародному архітектурному фестивалі в червні 2017 році, який записав Громадський просторіп (https://www.prostir.ua/?kb=fizychni-prostory-dlya-osvit-nih-zahodiv-inklyuzyivni-holistychni-ta-natnenni&fbclid=IwAR2GZAOFKLSPLSPzUjJO3PnkRh1d_nWqXR4MgBcjc9G1ZtmGGTE0eunV6uV8).

² https://www.researchgate.net/publication/272625202_The_impact_of_classroom_design_on_pupils'_learning_Final_results_of_a_holistic_multi-level_analysis

Підсумувавши дані різних досліджень, а також на основі нашого досвіду, ми вивели наступні базові параметри, з яких складається ідеальний простір для форуму.

Фізичні параметри

Розмір та форма

Розмір має значення.

Більшість просторів, які є на ринку конференц-послуг, грішать саме на цей параметр. Конференц-зали часто вузькі, мають низькі стелі та є відверто затісними для заявленої кількості учасників та учасниць. Якщо організатори музичних фестивалів орієнтуються на 1 м² на людину, то на форумах треба планувати значно більше простору. Загальних стандартів тут немає, але ми б рекомендували відштовхуватися принаймні від 3 м² на людину: так можна буде додатково зонувати простір, зручно розмістити рецепцію та куточки для заряджання пристроїв або індивідуальної роботи за комп'ютерами. До цього розрахунку входить як сама головна зала для форуму, так і додаткові кімнати або коридори, які можуть бути надані вам у користування (лише не забудьте про це домовитися та зафіксувати в договорі оренди).

“Порожнеча – це свобода”

кажуть буддисти й архітектори. Це твердження можна застосовувати й до просторів для форумів. Часом у приміщенні, і так затісному, цінні квадратні метри витрачаються на непотрібні меблі: пульти для виступів, масивні столи, підставки для квітів, тумби та полиці незрозумілого призначення тощо. Просіть орендодавців звільняти приміщення від непотрібних вам меблів та закріплюйте цю домовленість у договорі оренди. Все, що не має прямої, зрозумілої та необхідної функції для вашого форуму, – зайве.

Форма також важлива.

Науковці з університету Торонто спеціально досліджували³ реакції людей на контури та висоту стелі в архітектурному дизайні. Виявилося, що кімнати з криволінійним дизайном активували ті ділянки мозку, що відповідають за емоції та емоційну взаємодію, а люди сприймали їх як більш «красиві». А високі стелі стимулювали мозкові структури, що лежать в основі візуально-просторового пізнання. Виходить, що вигнуті лінії та високі стелі викликають емоційний відгук, цікавість і увагу. Натомість більш закриті простори призводять до підвищення рівнів кортизолу – гормону стресу.

Світло

Світла буває забагато, але це трапляється рідко. Ще 1977 року дослідники з університету Берклі виявили, що низькі рівні світла негативно впливають на здатність регулювати природний цикл сну та пробудження. А 1999 року дослідження Лізи Гершонг⁴, експертки з людських факторів у архітектурному дизайні, показало, що високі рівні природного сонячного або максимально подібного до нього світла у класі підвищують відвідуваність, досягнення та загальний стан здоров'я учнів. Тому прискіпливо перевірте локацію на доступ природного світла, а також на технічні можливості додаткового штучного світла. Оптимальними передумовами є багато натурального світла (бажано зліва або згори) та змога підсвітити окремі частини залу штучно (бажано з регулюванням яскравості). Якщо освітлення зонами не передбачено, радимо привезти торшери – цей неочевидний “реквізит” неабияк рятує, коли треба підсвітити лише подіум або рецепцію чи акцентувати світлом інші зони в приміщенні.

³ https://www.pnas.org/content/pnas/110/Supplement_2/10446.full.pdf

⁴ <http://h-m-g.com/projects/daylighting/publicity%20daylighting.htm>

Повітря

Повітря не буває забагато майже ніколи. Згідно з державними санітарними нормами для навчальних приміщень⁵, коротко провітрювати їх треба кожні півтори – дві години (від 1 до 10 хвилини, залежно від зовнішньої температури), а велике провітрювання варто запланувати на довшій обідній перерві (від 5 до 25 хвилин). Дотримання цих правил має забезпечити в просторі оптимальні 40–60% відносної вологості повітря (при рекомендованій температурі повітря 17–20 °С). Не втомлюємося наголошувати, що провітрювання потрібне і взимку (особливо, коли опалення висушує повітря в кімнаті).

Непровітрювання приміщень, де протягом цілого дня перебуває велика група людей, веде до кисневого голодування мозку, головних болів, порушень концентрації і того, що ваші учасники та учасниці засинатимуть (особливо після обідньої перерви). Не легковажте провітрюванням та не піддавайтеся на вмовляння недобросовісних орендодавців, які посилаються на ввімкнені кондиціонери. Насправді пристрій працює тільки з тим повітрям, яке вже є в приміщенні, а зовнішній блок не виконує функцію вентиляції. До речі, фільтри кондиціонерів необхідно чистити раз на три – шість місяців, інакше всередині пристрою можуть розвинутися шкідливі мікроорганізми – це ще раз свідчить на користь провітрювання.

---

⁵ Ці норми стосуються загальноосвітніх навчальних закладів (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0063588-01>), але ніщо не заважає використовувати їх і для просторів, у яких проводимо заходи для великих груп.

**Розмір має значення.
Світла буває забагато
вкрай рідко. Повітря
не буває забагато
майже ніколи.**

Психологічні параметри

Естетика

“Про смаки не сперечаються”, – кажуть вони. “Естетика – це завжди естетика”, – кажемо ми, і маємо на увазі, що естетична складова приміщення є частиною холістичного (цілісного) підходу до організації подій, коли беремо до уваги різні потреби учасників та учасниць. І хоча про смаки дійсно не сперечаються, внутрішній дизайн приміщення не повинен ані відлякувати, ані відволікати. Але не відмовляйтеся одразу від “некрасивого” приміщення, адже кожний простір можна виправити або порожнечею, прибравши всі непотрібні деталі, або навпаки – додавши вдалі дрібнички.

Наприклад, майже жоден із наших форумів не обходиться без живих квітів та пледів, адже ці деталі здатні оживити будь-який простір. А ще в кожній команді форуму є людина, котра відповідає за красу: аби приміщення перед кожною сесією виглядало естетично. Вона ж є першою контактною особою для рішень стосовно кольору квітів або розташування меблів для подійної дискусії.

Зонування. Гнучкість. Різноманіття

Поділити простір на зони – це завжди хороша ідея. Особливо, якщо форум триває довше одного дня. За допомогою зонування ти можеш розмежувати різні функції (навчальну, нетворкінгову, рекреаційну, дитячу тощо) і вже на рівні приміщення задовольнити низку потреб учасників та учасниць. Наприклад, рекомендуємо біля стійки реєстрації облаштувати й невелику коворкінгову зону, де учасники й учасниці зможуть зарядити телефони, попрацювати за ноутбуком та швидко залагодити власні робочі питання, роздрукувати квитки чи конспект виступу. Рекреаційна зона може бути тихішим відгородженим куточком із кріслами-мішками та зеленню. А про дитячу зону годі й казати, адже вона зробить форум більш інклюзивним для батьків та розширить коло учасників і учасниць.

Окрім постійних зон, є сенс “грати” протягом форуму з основною презентаційно-навчальною зоною. Пересувайте меблі, організуйте нові фігури та переоблаштовуйте кімнату, щоб вона частіше виглядала новою. Прив’язуйте кожну нову тему до нового предмета або вигляду приміщення, щоб учасники асоціювали простір зі своєю роботою. Нашому мозку подобається новизна, адже вона допомагає вчитися, розставляючи “ментальні якорці” – про це каже когнітивний нейронауковець Майкл Познер з університету Ореґона⁶, і не тільки він.

---

⁶ <https://www.edutopia.org/blog/why-learning-space-matters-ramona-persaud>

Комфорт

Ми зараховуємо цей фактор до психологічних, а не фізіологічних, адже тут ідеться радше про індивідуальне суб’єктивне відчуття комфорту або дискомфорту, яке базується на низці зовнішніх факторів та ставленні до них. Існує думка, що оптимальний рівень стресу збільшує продуктивність, і тому певний дискомфорт на навчальному місці є навіть корисним. Але правдивим є і протилежне твердження. Нам критично важливо почуватися комфортно під час навчання. Це означає: ергономічні меблі, невимушене денне світло, свіже повітря та добре продумані штучне світло й акустика. Якщо ми сидимо у незручному кріслі або нас відволікає промінь світла, ми зосереджуємося на джерелі дискомфорту, а не навчанні. Подразник посилює стрес, а коли ми стресуємо, ми не навчаємося.

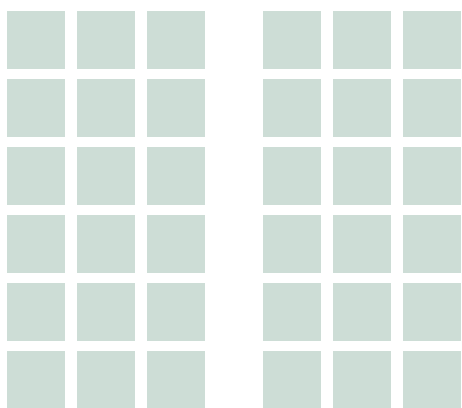
Ціннісні параметри

Включення. Інклюзивність

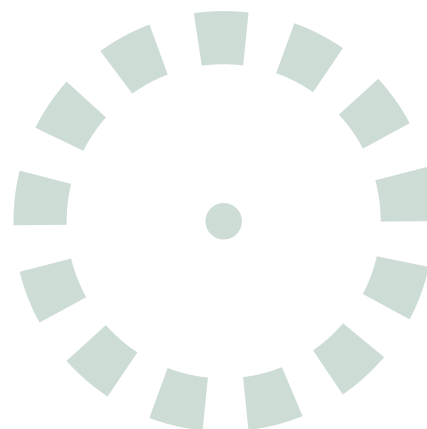
Умови фізичного простору мають сприяти обміну досвідом та передачі знань, а сам простір – надавати достатньо свободи всім. Це означає, що він має бути якнайбільш інклюзивним та доступним для осіб з інвалідністю. Цього буває неймовірно складно досягти (згадаймо про непростий ринок просторів для подій та конференц-залів в Україні), проте, це має бути пріоритетним орієнтиром для організаційної команди форуму.

Крім того, фізичний простір має сприяти включенню всіх учасників та учасниць у процес, а не розділяти їх. Для основної навчально- презентаційної зони форуму нам потрібне приміщення без перегородок та ніш. Також варто свідомо й ретельно підходити до розставлення стільців і не переборщити зі стандартним та постійним форматом “театру”. Адже досягти рівності та довіри можна й розташувавши учасників і учасниць освітнього процесу колом чи будь-якою іншою геометричною формою, яка розміщує людей на одному рівні та дозволяє бачити очі більшості з групи.

Театр

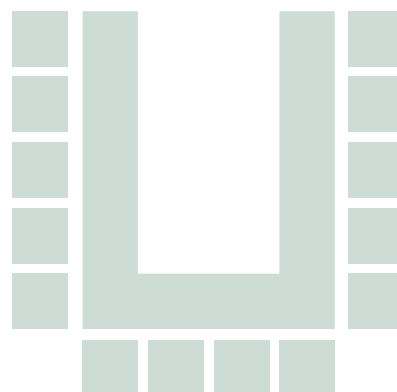
Коло

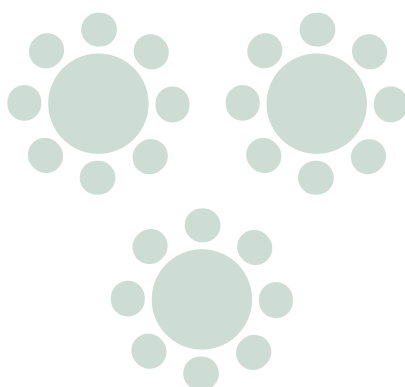
Клас

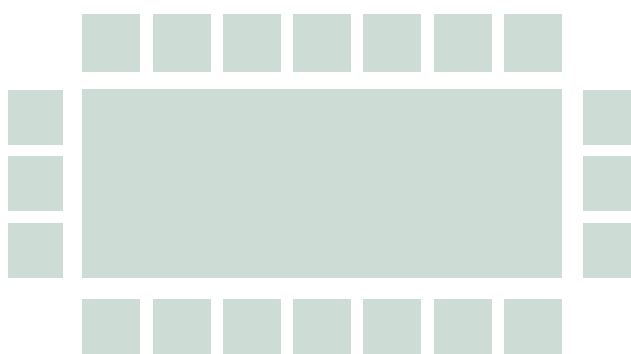
Форма U / Форма П

Фуршет

Круглий стіл

Простір як частина теми

Простір може підкреслювати зміст і тему форуму. Наприклад, якщо темою заходу є концепція третіх місць, можна піти працювати в коворкінг або антикафе. Якщо говорите про “зелений туризм”, то форум може відбуватися за містом, на одній із більших садиб. А працюючи з темою об’єднаних територіальних громад, варто відмовлятися від заходів у найближчих містах та “обживати” під форум сільський клуб. Звичайно, це вимагає значно більше ментальних та часових (але не завжди матеріальних) ресурсів. Разом з тим, відмова від анонімного універсального конференц-залу в центральному готелі міста часто окупиться більш динамічною роботою над темою та кращою включеністю учасників та учасниць. До речі, з нашого досвіду, протягом форумів у “нестандартних” локаціях люди демонструють більше відчуття відповідальності (ownership) як за простір, так і за тему форуму. І врешті, на ціннісному рівні такий вибір є важливим сигналом назовні про те, що організатори та ініціаторки цього місця зустрічі людей та сенсів уміють і будуть “walk the talk”⁷.

⁷ Walk the talk (англ.) – робити і практикувати те, що говорите або чому навчаєте інших.

Бути хостом. Приймати гостей

Хоча цей аспект і згадуємо останнім (а краще сказати – фінальним), насправді він є базовим. Він родом із підходу “art of hosting” (ми вже писали про нього в розділі 3. Хто є хто у форумі?), та передбачає перехід від ролі організаторів до ролі хостів. Хости – це, як би сказали на Галичині, г’азди, які приймають гостей. Така позиція передбачає більшу турботу та уважність як до них, так і до простору. А також і роль мережування – людини, яка невимушено та щиро перезнайомлює між собою своїх гостей. Ця позиція також означає відповідальність за свою “домівку”: якщо хтось із гостей неодноразово порушує її правила або ж приходять без запрошення, господар чи господиня можуть увічливо, але однозначно попросити цю людину покинути простір.

Приймати гостей та переходити від організаторської до хостингової ролі – це глибинний процес зміни ставлення. Бути хостом не означає механічно всміхатися та бути “клієнтоорієнтованими”. Хостинговий підхід до організації виходить із тези “art of hosting” про те, що відносини створюють сталість. Якщо учасники та учасниці зав’язують глибші партнерські стосунки, вони стають відповідальнішими одні до одних та до спільних проектів, можуть краще вирішувати конфлікти в групі, стають стійкішими як спільнота. Глибокі партнерські відносини народжують довіру: не короткострокову довіру в закритому захищеному просторі, але тривалішу, яка стає основою подальших партнерств і укріплює соціальну тканину горизонтальних зв’язків між агентами змін загалом.

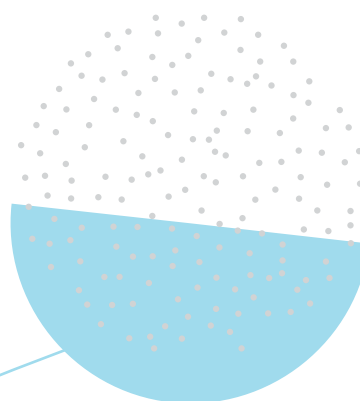
Цей список може здаватися надто довгим, а виконання всіх перерахованих фізичних, психологічних та ціннісних параметрів виглядає на неабиякий виклик для ініціаторів та організаційної команди. З нашого досвіду скажемо, що так і є. Часто пошук “саме тієї” локації для форуму займає лівову частку часових та ментальних ресурсів команди. Ще частіше ідеальна локація не знаходиться, і команда, йдучи на компроміси, багато облаштовує самостійно, компенсуючи недоліки поточного простору. Але це завжди окупається – глибшою роботою з сенсами, кращою динамікою групи та “незапланованим впливом” (unintended impact) самого форуму. Простір завжди вартий складної роботи, вкладеної в нього

І на підтвердження того, коли вкладений у пошук та адаптацію простору час є повністю вартим зусиль, – П'ЯТЬ УЛЮБЛЕНИХ НЕОЧЕВИДНИХ ЛОКАЦІЙ ДЛЯ ФОРУМІВ, ЯКІ МИ САМІ ВИКОРИСТОВУВАЛИ:

База відпочинку в Херсоні, на яку можна дістатися лише на баркасах

Останній день форуму UkraineLab – день, присвячений фінальній рефлексії та харвестингу, – потребував тиші й зосередженості. Окрім того, ми хотіли використати навколишній контекст Херсона, вийти за стіни й погрітися під квітневим сонцем, помилуватися видом на річку. Тому роботу в цей день ми перенесли на інший берег Дніпра – на базу відпочинку “Петрівець” з відкритою сценою, галявиною та можливістю встановити шатра, які б стали і тимчасовими локаціями для робочих груп, і захистом від сонця чи дощу. Після завершення форуму сцену зайняв запрошений інді-рок-гурт, а учасники та учасниці могли або танцювати, або просто ніжитися на траві чи в альтанках.

◆ Шатра на одній із центральних площ Івано-Франківська

Ми завжди мали слабкість до форматів просто неба, й навіть великі групи не ставали перепорою тому, щоб вивести форум “назовні”. На одному із заходів в Івано-Франківську ми встановили шатра на площі фортечної галереї “Бастіон” та працювали там упродовж цілого дня зі стейкхолдерами: аналізували проект ревіталізації місцевого промислового простору. Саме ця площа стала оптимальним вибором для заходу, адже вона, з одного боку, розташована в центрі міста на перетині багатьох шляхів, а з іншого, закрита з кількох сторін конструкцією самої фортечної галереї “Бастіон” та навколишніми вуличками. Це дозволило форуму на цій локації бути одночасно доступним для участі всіх мешканців (що й було ціллю), але при цьому – бути захищеним від занадто інтенсивного руху випадкових перехожих та не заважати щоденним маршрутам жителів міста.

◆ Спортивний зал у Берліні

На одному з міжнародних заходів ми на день перемістили роботу до спортивного залу. Молодіжний центр, де ми працювали, мав два просторих і добре обладнаних зали, але динаміка групи та зміна теми з аналізу минулого на планування майбутнього потребувала зміни локації. Коли адміністрація центру випадково згадала про спортивний зал, ми одразу “вчепилися” за цю ідею. Зал виявився просторим і мав величезні вікна на схід, що свідчило на користь сесії в першій половині дня. Якщо коротко, то вона відбулася у форматі open space, ми зробили кілька динамічних руханок, а протягом роботи в менших групах учасники та учасниці зручно розташувалися на спортивних матах. Звичайно, напередодні ми попередили групу про те, що варто вдягнути максимально зручний та наблизений до спортивного одяг. За результатами фінальної оцінки всього заходу саме ця сесія зібрала чи не найбільше позитивних відгуків (а в соціальних мережах саме ці світлина набрали найбільше лайків, адже світло в залі було неймовірне).

◆ Кінотеатр у Краматорську

Інфраструктура багатьох міст усе ще не пропонує різноманітних варіантів для груп понад 70–80 учасників. Краматорськ версії 2015 року не був винятком, тому під час організації форуму UkraineLab нам довелося комбінувати наявні в місті варіанти. Наприклад, для першого спільного дня з відкриттям, стартовою дискусією та нетворкінгом ми обрали місцевий історичний і дуже красивий кінотеатр “Родина”. Кінозал виявився зручною локацією для подіумної дискусії (подіумом стали високі барні стільці перед екраном зі старими торшерами з боків), а нетворкінгові частини та робота в малих групах відбувалися в просторому фойє та на площі перед кінотеатром.

◆ Ще не обжите та недоремонтоване приміщення будь-де

Мало що є більш вдалим простором для форуму, ніж велике порожнє приміщення, яке ще не приймало людей та лише готується до своєї нової функції. Працюючи в цьому просторі, відчувається синхронність у зародженні ідей у групі та зародженні нового життя локації. Крім того, це саме той випадок, коли “порожнеча – це свобода”. Тому ми завжди з радістю приставали на ідеї організації форумів в індустріальних, уже мінімально пристосованих, але ще не “стерильно” заремонтованих приміщеннях. Наприклад, різні форуми UkraineLab ми організували на базах київського простору ІЗОЛЯЦІЯ та франківського Промприлад.Реновація, коли вони тільки починали ремонти й обживання своїх приміщень.

